

ריאיון עם פרופסור ג'ואל ביינין: הקדמה

עמרי פז

בשנים האחרונות גוברים באירופה ובצפון אמריקה הקולות להטיל חרם אקדמי על מדינת ישראל. לחוקרי המזרח התיכון בישראל יש מקום מיוחד בדיון אודות חרם זה, שכן חלקם מואשם על ידי תומכי החרם בשיתוף פעולה אקטיבי או פסיבי עם הכיבוש הישראלי ובנסיבות המאפשרות את המשכו. אי לכך, מצאתי לנכון לפנות לג'ואל ביינין (Joel Beinin) ולראיינו לגיליון הנוכחי של ג'מאעה.

ההתעניינות בביינין אינה נובעת רק בגלל הפרופיל הפוליטי הבולט שלו, אלא דווקא בשל הרלוונטיות של העשייה המחקרית שלו לתחומי פעילותו הפוליטית. כהיסטוריון חברתי, שרואה כיצד פחות ופחות סטודנטים נמשכים אל תחום מחקר חשוב זה, אני חושב שביינין יכול לשמש דוגמה לעיסוק בסוגיות בוערות, בעלות השלכות פוליטיות, דרך ההיסטוריה החברתית. היסטוריה חברתית במיטבה מאתגרת את השיח הפוליטי והציבורי, ומחייבת מחשבה מחודשת לגביהם. מחשבה חדשה זו, המתמקדת בתהליכים על פני אירועים, מערערת אצל כל אחת ואחד את עמדות המוצא. זאת משום שהיסטוריה תהליכית מייצרת תמונה נקייה פחות מזו האירועית, ובניגוד להיסטוריה אירועית, כה התוצאה מכתובה את קריאת העבר, היסטוריה תהליכית נותנת מקום לאקראיות. בגלל מעורבותו הפוליטית ובגלל אופי מחקריו, אני מאמין שהריאיון עם ביינין יעניין את קהילת הקוראים של ג'מאעה.

ג'ואל ביינין הוא פרופסור להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת סטנפורד. תחומי העניין של ביינין רחבים מאוד ועוסקים בהיסטוריה החברתית של מצרים, של ישראל-פלסטין ושל תנועות רדיקליות ומיעוטים במזרח התיכון בעת החדשה. אבל, מעל לכל הוא מזהה עם חקר המעמדות הנמוכים ובעיקר מעמדות הפועלים.

את מסלול לימודיו האקדמיים החל ביינין באוניברסיטת פרינסטון ממנה קיבל תואר בוגר בשנת 1970. משם פנה ביינין ללימודי מוסמך באוניברסיטת הארוורד (אותם סיים בשנת 1974), ובמסגרתם אף למד באוניברסיטה העברית (1970-1973). בשנים 1978-1982 כתב ביינין את עבודת הדוקטורט שלו באוניברסיטת אן ארבור שבמישיגן, עבודה שעסקה במעמד הפועלים במצרים בין השנים 1936-1954. עבודה זו היוותה בסיס לכתיבת ספרו הראשון — *Workers on the Nile: Nationalism, Communism*, — (1987) *Islam and the Egyptian Working Class, 1882-1954* — שאותו כתב יחד עם עמיתו וחברו זאקרי לוקמן (Zachary Lockman). משנת 1983 ביינין חוקר ומלמד באוניברסיטת סטנפורד, ובשנים 2006-2008 שימש כראש המרכז ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטה האמריקאית בקהיר (AUC).

מחקריו של ביינין מתאפיינים בביקורת של הפרדיגמה האוריינטליסטית (בתוך ומחוץ לאקדמיה). את השיח הקיים, גם היום, מאתגר ביינין בעזרת מחקר היסטורי קפדני הכולל שימוש נרחב בהיסטוריה כלכלית, בעיקר כלכלה פוליטית (העוסקת ביחסי הכוח בין חברות ובתוך חברות). לשיטתו של ביינין, היסטוריה חברתית בהגדרתה שואלת שאלות שמחייבות את החוקר להתייחס לנשואי מחקרו כבני אדם, בניגוד להיסטוריה שאינה חברתית, בה אפשר לדבר על החברה האנושית ללא התייחסות ליחידים בעלי שמות, פנים וסיפורי חיים. זאת ועוד, היסטוריה חברתית חושפת את זרמי העומק של הכוח מעבר לאידיאולוגיה וסיסמאות. הצלילה לפרטים, שמאפיינת את ההיסטוריה החברתית, מאפשרת לביינין לחשוף תהליכים סמויים מן העין, וכך לערער על גוף הידע הקיים ולהציע לו נרטיבים חלופיים.

למשל, מחקרו על יהדות מצרים מהווה ניסיון להציב נרטיב שונה, מנקודות מבט שאינן ציוניות. הואיל וכך, ביינין בוחן את הקהילות היהודיות בהקשרן המקומי, תוך קריאת מקורות מארכיונים מקומיים. כתיבתו מצביעה על ריבודיות חברתית ועל גיוון אידיאולוגי בתוך הקהילות, שקיימו דיאלוג מתמשך עם סביבתן המידית. על מנת לעשות כן, הוא מאתגר את הנרטיב הציוני שטוען כי תנאי היהודים תחת השלטון המוסלמי היו אומללים. הוא אף מצביע על כך שעבור רוב יהודי מצרים, כולל הציוניים שבהם, הציונות הייתה פתרון בעבור יהדות אירופה. זאת ועוד, השינוי לרעה במצב יהודי מצרים החל, כך הוא טוען, ב־1948 והגיע לשפל אחרי מבצע קדש ב־1956.

התעניינותו של ביינין בהיסטוריה חברתית החלה טרם לימודיו לדוקטורט באוניברסיטת מישיגן. לניסיונו עת עבד בתעשיית הרכב האמריקאית בדטרויט לפני תחילת לימודיו, כפי שתוכלו לקרוא בריאיון, הייתה השפעה רבה על העניין שפיתח במעמד הפועלים הערבי. משהחל את לימודיו הושפע ביינין ממספר חוקרים מובילים בתחום ההיסטוריה החברתית, עליהם ניתן למנות את רונל סאני (Ronald Suny), ג'ף איליי (Geoff Eley), לואיז טילי (Louise Tilly) וצ'ארלס טילי (Charles Tilly). היסטוריונים אלה היו חלק מזרם של היסטוריה חברתית שצמח בסוף שנות השישים וכונה 'כתיבת היסטוריה מלמטה', זרם שהתעניין באופן בו חוו אנשים רגילים או פשוטים את התהליכים הגדולים בהיסטוריה. אידיאולוגית, חוקרים אלו היו בעלי זיקה פוליטית שמאלית וזכו לכינוי – 'new left social history'.

מעורבותו של ביינין חורגת מתחום האקדמיה. הוא פעיל שמאל פוליטי בארה"ב וממבקריה הבולטים של ישראל באקדמיה האמריקאית ומחוצה לה. יחד עם זאת, בגלל היכרותו האינטימית של ביינין עם ישראל, הוא אינו מחרימם גופים ואישים בישראל בצורה גורפת, וזאת בניגוד לרבים מפעילי החרם על ישראל, אלא פועל לגופו של עניין, וכך פעל לכל אורך הקריירה שלו, גם לפני שקולות החרם הלכו וגברו.

ריאיון עם פרופסור ג'ואל ביינין

רשימת ספרים חלקית של ביינין:

Social Movements, Mobilization, and Contestation in the Middle East and North Africa co-edited with Frédéric Vairel (Stanford University Press, 2011).

Workers and Peasants in the Modern Middle East (Cambridge University Press, 2001).

The Dispersion of Egyptian Jewry: Culture, Politics, and the Formation of a Modern Diaspora (University of California Press, 1998).

הספר תורגם לעברית: פזורת יהודי מצרים: תרבות, מדיניות וגיבוש גולה חדשה (רסלינג, 2007).

Was the Red Flag Flying There? Marxist Politics and the Arab-Israeli Conflict in Egypt and Israel, 1948-1965 (University of California Press, 1990).

Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation co-edited with Zachary Lockman (South End Press, 1989).

Workers on the Nile: Nationalism, Communism, Islam and the Egyptian Working Class, 1882-1954 co-authored with Zachary Lockman (Princeton University Press, 1987).